

Opcat-inspektion av Kriminalvården, anstalten Hinseberg, den 19 juni 2018

JO:s uttalande i korthet: I protokollet uttalar chefsJO att det är positivt att det efter den senaste Opcat-inspektionen har skett förändringar, som innebär att anstalten har getts bättre förutsättningar att differentiera de intagna. Vidare framhåller chefsJO att den del av anstaltens avskildhetsavdelning som benämns "avdelningen Aspen" inte bör anses utgöra en avdelning. Därmed bör inte andra intagna än de som är avskilda placeras där. Slutligen konstaterar chefsJO att anstaltens begränsade möjligheter till inre differentiering har lett till att en intagen varit placerad i avskildhet under hela utredningstiden vid anstaltens riksmottagning. Därmed har riksmottagningen inte getts möjlighet att inom ramen för utredningen bedöma hur den intagna interagerar med andra intagna. Detta är en brist och leder ofrånkomligen till att riksmottagningen kommer att ha ett sämre underlag för sin slutliga bedömning, jämfört med om den intagna hade varit placerad i gemensamhet.

Inspektionens genomförande

På uppdrag av chefsJO Elisabeth Rynning genomförde biträdande enhetschefen Karl Lorentzon tillsammans med föredraganden Eva Fridén (protokollföreläsare) den 19 juni 2018 en oanmäld inspektion av Kriminalvården, anstalten Hinseberg.

Inspektionen inleddes med att verksamheten kortfattat presenterades av kriminalvårdschefen J.M. samt kriminalvårdsinspektörerna A.R., M.H. och J.N. Därefter förevisades vissa av anstaltens lokaler och JO:s medarbetare samtalade med en intagen. En översiktlig granskning gjordes av dels anstaltens avskildhetsbeslut för det första halvåret 2018, dels vissa handlingar beträffande en intagen som var placerad i avskildhet vid tidpunkten för inspektionen.

Inspektionen avslutades med en genomgång där JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser. Vid genomgången deltog ovan nämnda personer, förutom J.N.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten.

Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention, Optional Protocol to the Convention against Torture. Länder som anslutit sig till Opcat har förbundit sig att inrätta ett så kallat nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet återfinns bl.a. på www.jo.se.

Anstalten Hinseberg inspekterades senast den 1–4 juni 2015 och i samband med det konstaterades att anstalten bl.a. behövde få ökade möjligheter att kunna placera intagna i mindre grupper, s.k. inre differentiering (se protokoll i dnr 2527-2015 s. 19). Inspektionen den 19 juni 2018 avsåg att följa upp vilka förändringar som skett i nyssnämnda avseende, men även att inspektera förhållandena på anstaltens avskildhetsavdelning.

Uttalanden av chefsJO med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av chefsJO Elisabeth Rynning.

lakttagelser vid inspektionen

Förändringar sedan inspektionen 2015

Sedan 2015 har anstaltens personalresurser utökats permanent med ett tiotal anställda. Den ökade tillgången på personal har medfört att det inte längre förekommer något ensamarbete. På **riksmottagningen** och avdelningen **Boken** har det formerats särskilda arbetslag med sex respektive åtta medarbetare. Förändringen har medfört att det alltid finns personal närvarande i gemensamhetsutrymmena när intagna vistas där. Den högre personalnärvaron gör att det enligt anstaltsledningen råder en lugnare stämning i anstalten.

Det har byggts en ny rastgård på baksidan av byggnaden **Parkgården**. Den togs i bruk en vecka före inspektionen och är avsedd för intagna som vistas på riksmottagningen och avdelningen Boken. Det är möjligt att gå ut på rastgården direkt från avdelningarna. Den nya rastgården är inhägnad och är tillräckligt stor för att rymma en normalstor beachvolleybollplan, runt vilken det löper en asfalterad gångväg och en meterbred gräsyta. Rastgården är även försedd med regnskydd. Även den större rastgården – belägen på andra sidan av byggnaden Parkgården – har efter den senast inspektionen försetts med regnskydd.

Den nya rastgården gör att det numera finns förbättrade möjligheter för anstalten att sektionera utevistelserna och dessa kan genomföras i mindre grupper, med som mest 20 intagna åt gången. Tidigare kunde det vistas upp till 47 intagna samtidigt på den större rastgården. Anstaltsledningens förhoppning är att även denna förändring ska bidra till en lugnare stämning i anstalten.

Intagna på **Boken** har sedan tidigare en egen sysselsättningslokal i anstaltens verkstadsbyggnad (se protokoll i dnr 2527-2015 s. 13). Efter den senaste inspektionen har det skett förändringar i verkstadsbyggnaden, som gör det möjligt att sektionera ytterligare två grupper i samband med sysselsättning. I den ena lokalen utförs sömnadsarbete och i den andra förpackningsarbete. Varje grupp består av cirka 15 intagna, vilket ska jämföras med tidigare förhållanden när upp till 30 intagna vistades i samma lokal. Enligt anstaltsledningen har förändringen bidragit till en minskning av antalet konflikter och till att ljudnivån har sjunkit avsevärt.

I verkstadslokalen har det inrättats ett NAV-rum,¹ som har medfört att man kan undvika transporter över anstaltsområdet i samband med att intagna ska samtala med företrädare för NAV.

Behov av ytterligare förändringar

Avdelningen **Bella** är fortfarande en psykiatrisk omvårdnadsavdelning med sex platser. Enligt anstaltsledningen behöver kriminalvården tillföras flera sådana platser och det finns planer för en sådan avdelning i anstalten Sagsjön. Ytterligare platser skulle göra det möjligt att differentiera intagna i behov av psykiatrisk omvårdnad. Det skulle i sin tur innebära att det kan skapas lugnare miljöer.

Riksmottagningen har inte tillgång till någon egen psykolog. Det innebär att man alltså måste låna in en psykolog från anstalten Kumla för att genomföra de bedömningar som ingår i riksmottagningens utredningar. Vidare har anstalten Hinseberg tillgång till psykologer som leder anstaltens behandlingsprogram och en konsultpsykolog som genomför ADHD-utredningar. I undantagsfall genomför konsultpsykologen även andra samtal med intagna. Det finns emellertid inte tillräckligt med tid för psykologen att samtala med alla intagna som önskar det. För närvarande pågår en översyn av de båda riksmottagningarnas verksamheter i anstalterna Hinseberg och Kumla. Anstalten Hinsebergs erfarenhet är att intagna som har utretts vid riksmottagningen får mer adekvata insatser under den fortsatta verkställigheten. Vidare visar erfarenheten att kvinnor som får en påföljd om två års fängelse som regel har gjort sig skyldiga till brott som är lika kvalificerade som de brott som manliga intagna som placeras på riksmottagningen har gjort sig skyldiga till. Den nuvarande gränsen om två års fängelse framstår därmed som välavvägd. En höjning av gränsen till den nivå som gäller för manliga intagna (fängelse i minst fyra år) skulle innebära att många av de kvinnliga intagna som har behov av en särskild utredning inte placeras på riksmottagningen. Det har varit ett högt tryck på riksmottagningen sedan november 2017. Anstalten har valt att flytta intagna som befunnit sig i slutet av utredningstiden från riksmottagningen till andra

---

¹ NAV är en förkortning av Nämnden för Andlig Vård.

avdelningar. På så sätt har riksmottagningen kunnat ta emot nya intagna och därmed undvika att dömda intagna blir kvar i häkte.

Enligt anstaltsledningen skulle en omklassificering av anstalten till säkerhetsklass 1 medföra att man får tillgång till mer resurser, exempelvis en ”egen” psykolog. Ytterligare resurser är naturligtvis välkommet, dock skulle en omklassificering föra med sig en förändring av perimeterskyddet, och det bedöms inte nödvändigt. Det finns inte något egentligt behov av att, med hänsyn till perimeterskyddet, ha anstaltsplatser för kvinnor i säkerhetsklass 1.

Efter inspektionen 2015 äskade anstalten medel för att kunna inrätta **SRI-platser**.² Ett tillskott av sådana platser skulle medföra att anstalten får tillgång till mer resurser i form av bl.a. en psykolog. Kriminalvården gjorde dock bedömningen att anstalten inte har ett behov av SRI-platser. Av betydelse är att anstalten inte disponerar specialplatserna, utan det är Kriminalvårdens placeringssektion som beslutar om vilka intagna som ska placeras på dessa platser. Inrättandet av specialplatser kan därför leda till ett mer svårmanövrerat system där anstaltsplatser inte utnyttjas. Den nuvarande ordningen där platserna på avdelning **Boken** kan användas för placering såväl av intagna som har ett särskilt behov av stöd som andra intagna, skapar enligt anstaltsledningen ett mer flexibelt system som anstalten allt efter behov kan påverka på egen hand.

Avdelningen Aspen och avskildhetsavdelningen

Avdelningen **Aspen** är belägen på samma våning i byggnaden Parkgården som anstaltens avskildhetsavdelning. I protokollet från inspektionen 2015 antecknades följande angående denna avdelning (se protokoll i JO:s dnr 2527-2015 s. 3).

Utöver de nämnda avdelningarna har 2 avskildhetsplatser konverterats till 2 normalplatser. Dessa platser utgör avdelningen **Aspen**. Avdelningen tillkom i augusti 2014 på grund av brist på differentieringsmöjligheter inom anstalten. På avdelningen placeras intagna som bedömts behöva särskilda resurser. De intagna är separerade från övriga intagna och har under vistelsetid utanför bostadsrummen alltid två personal närvarande. De intagna på avdelningen har sysselsättning och utomhusvistelse separerad från övriga intagna. Aspen har inte använts sedan avdelningen Boken i nuvarande ordning öppnades den 10 maj 2015. När det inte finns något behov av en särskild avdelning används Aspens bostadsrum för placering av avskilda. Vid tidpunkten för inspektionen var två intagna, varav en långtidsavskild, placerade i bostadsrummen som då inte benämndes som Aspen av personalen.

Enligt anstaltsledningen ingår de två platser som finns på avdelningen **Aspen** i de 93 platser som anstalten kan använda för placering av intagna. Avdelningen kan användas för placering i syfte att kunna differentiera intagna under en begränsad tid när ”allt annat har prövats”. Avdelningen används emellertid inte för

---

² Platser för särskilt resurskrävande intagna.

permanenta placeringar, utan används företrädesvis för placering av intagna som på egen begäran vill vara placerade i avskildhet.

Förutom två bostadsrum finns det ytterligare ett ”förrum” utanför varje bostadsrum. Förrummen kan användas för sysselsättning. Bostadsrummen har en normal cellinredning och har gallerförsedda fönster av normalstorlek. Det är möjligt att betrakta omgivningen genom fönstren, och de är försedda med gardiner som gör det möjligt för de intagna att på egen hand reglera inflödet av dagsljus.

I samband med inspektionen var en avskild intagen placerad på avdelningen. Under dagtid är dörrarna till bostadsrummet och förrummet upplåsta. Därmed är det möjligt för den intagna att även vistas i den anslutande korridoren. I korridoren finns det ett pentry, en sittgrupp bestående av bl.a. soffa och fåtöljer samt ett matbord med tillhörande stolar. Korridoren saknar fönster och det kommer således inte in något naturligt dagsljus i detta utrymme. I ena ändan av korridoren finns ingången till avdelningen och i den andra ändan finns utgången till rastgården. Rastgården utgörs av en uppskattningsvis 15 m² balkongliknande yta med galler åt två håll. Delar av gallret är försett med ett insynsskydd, men det är möjligt att iaktta omgivningen från rastgården.

I en parallell korridor till avdelningen **Aspen** ligger anstaltens tre avskildhetsrum. Det finns en kalcell, ett rum för bältesläggning och ett vanligt bostadsrum. I rummet för bältesläggning finns en toalettstol i metall. Även bostadsrummet är försett med en toalett. Dusch finns i korridoren. Samtliga tre rum är försedda med mindre ”källarfönster”, belägna uppskattningsvis två meter upp på väggen. Vid inspektionstillfället var persiennerna neddragna och det finns inte någon möjlighet för de intagna att själva påverka inflödet av dagsljus. Fönstrens placering gör att det inte är möjligt att iaktta omgivningen, även om persiennerna är uppdragna.

Samtliga tre avskildhetsrum är kameraövervakade. När det finns ett beslut om kameraövervakning ”plockas kameran upp” på den skärm som finns i bevakningsrummet. Systemet innebär således att kameran är i gång hela tiden, men personalen måste vidta en aktiv åtgärd för att kunna se övervakningsbilderna. Vidare måste personalen vidta en aktiv åtgärd och ”plocka ner” kameran från skärmen när tillsynen avslutas.

På samma våningsplan finns även den s.k. dagsjukan där intagna placeras när de på grund av sjukdom inte kan delta i anvisad sysselsättning. Dagsjukan består av två rum med två sängar i varje rum. Mellan de båda rummen finns ett gemensamt utrymme. Ett av bostadsrummen har ett normalstort fönster, medan det andra rummet är försett med ett mindre ”källarfönster”.

Samtal med en intagen

I samtal med den intagna som var placerad i avskildhet uppgav hon i huvudsak följande. Hon avskildhetsplacerades direkt när hon kom till anstalten i mitten av

maj. Avskildhetsbesluten hade hon fått del av, men hon uppgav sig ändå inte förstå varför hon hade placerats i avskildhet. Under den sista tiden i häkte hade hon getts möjlighet att vistas i gemensamhet, men hon hade frivilligt avstått från detta. Hon hade förväntat sig att hon skulle bli placerad i gemensamhet när hon anlände till anstalten. Vid tidpunkten för inspektionen var hon under utredning på riksmottagningen. Hon hade samtalat med psykolog vid ett tillfälle och riksmottagningens utredare vid två tillfällen. Uppskattningsvis hade varje möte pågått i en till två timmar. Hon uppgav att hon inte hade fått någon information om den fortsatta planeringen och att hon därför räknade med att vara fortsatt placerad på Aspen även efter det att utredningen på riksmottagningen slutförts. Den mesta av tiden tillbringar hon i ensamhet på sitt bostadsrum. Personalen kommer vid mattiderna och lämnar avdelningen när de ställt in maten. Hon blir tillfrågad om daglig utevistelse. Vidare har personalen ställt in en crosstrainer i förrummet till hennes bostadsrum. Hon känner att hon har ett behov av att prata med någon.

Granskning av handlingar

Vid granskningen av vissa handlingar noterades att anstalten har dokumenterat de kontakter som skett med den avskildhetsplacerade. De flesta noteringar avser kontakter när personal kommer med mat, tillfrågar den intagna om promenad och låser in henne i samband med dygnsvila. Det finns vissa noteringar som avser kontakter som kan beskrivas som av isoleringsbrytande art, dvs. när personalen har mer långvarig kontakt med den intagna. Dokumentationen bekräftar således den intagnas bild av att hon tillbringar den mesta tiden i ensamhet. I två av omprövningsbesluten (den 25 maj och den 4 juni 2018) anges bl.a. följande:

Anstalten har utrett men inte funnit någon möjlighet att differentiera [den intagna] för att undvika avskildhet då hon är placerad i Riksmottagningen, anstalten Hinseberg för att genomgå Riksmottagningens utredning för att därefter bli placerad i anstalt.

I ett tredje omprövningsbeslut (den 14 juni 2018) anges bl.a. följande:

Anstalten har utrett men har i nuläget inte funnit någon möjlighet till annan differentiering av [den intagna] i anstalten, vilken skulle syfta till att undvika en placering i avskildhet. Detta med anledning av att hon är placerad i Riksmottagningen anstalten Hinseberg för att genomgå Riksmottagningens utredning och för att därefter bli placerad i anstalt.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser. Anstaltsledningen uppgav bl.a. följande:

JO:s inspektion 2015 innebar att anstalten fick ”draghjälp” i att genomföra det förändringsarbete som redan hade påbörjats. Inspektionen kom ”rätt i tiden” och kunde användas av anstalten i det förändringsarbete som har genomförts.

Den intagna har vid ankomsten till anstalten fått samma information som alla andra intagna som placeras på riksmottagningen. Det är fråga om en planerad

avskildhetsplacering och enligt planeringen ska den intagna få en anstaltsplacering efter det att riksmottagningens utredning är färdig. Av den anledningen prioriterar anstalten hennes utredning och den kommer att genomföras på fem veckor. Det ska jämföras med en normal utredningstid som uppgår till åtta veckor. Med anledning av de synpunkter som den intagna framfört kommer anstaltsledningen att i samtal med henne på nytt lämna en redogörelse för den fortsatta planeringen.

Anstaltens personal har vidtagit isoleringsbrytande åtgärder i förhållande till den avskildhetsplacerade. Inom ramen för riksmottagningens utredning har det skett ett psykologsamtal under en dag och två tretimmarsamtal med mottagningens utredare. Vidare har den intagna två kontaktpersoner på riksmottagningen som kommer i kontakt med henne i samband med exempelvis transporter inom anstaltsområdet. Det är kontrollgruppen som sköter den ”dagliga servicen”, som att servera mat, erbjuda promenader m.m. Den intagnas kontakt med personalen är således mer omfattande än vad hon redogjort för. Personalen upplever emellertid att hon drar sig undan och egentligen inte vill ha kontakt med dem.

På fråga från JO:s medarbetare uppgav anstaltsledningen att avskildhetsplaceringen innebär att personalen på riksmottagningen inte kan observera hur den intagna interagerar med andra intagna.

Efter att inspektionen avslutats har Kriminalvården, huvudkontoret, uppgett att den översyn av riksmottagningarna, som omnämns i myndighetens yttrande i JO:s dnr 1087-2016, är vilande.

Vid protokollet

Eva Fridén

Justeras den 16/8 -18

Karl Lorentzon

Uttalanden av chefsJO Elisabeth Rynning med anledning av inspektionen

Jag vill med anledning av de iakttagelser som redovisas i protokollet göra följande uttalanden:

Inledningsvis vill jag framhålla det positiva i att det efter den senaste inspektionen har skett förändringar i anstalten Hinseberg som tar sikte på delar av de problem som noterades dels i protokollet från inspektionen, dels i efterföljande initiativärenden. Även om anstalten därigenom har getts bättre förutsättningar att differentiera de intagna, så visar den nu genomförda inspektionen att det återstår visst arbete i denna fråga.

I samband med inspektionen har det framkommit att de två platser som finns på avdelningen Aspen ingår i de 93 platser som anstalten kan använda för placering av intagna. Även om platserna i första hand används för avskildhetsplaceringar, innebär denna lösning att även intagna som inte är avskilda från andra intagna kan komma att placeras på Aspen. Det finns skäl att framhålla att Kriminalvården i ett yttrande i JO:s ärende dnr 1087-2016, som gäller bl.a. Kriminalvårdens möjligheter att differentiera kvinnliga intagna, anför följande:

Kriminalvården saknar en uttalad definition av begreppet avdelning. Däremot finns det reglering som avser bostadsrum där det bl.a. anges hur stort ett sådant rum normalt ska vara, hur det ska vara utrustat och att det ska gå att reglera ljusinsläppet. Motsvarande reglering saknas ifråga om hur gemensamhetsutrymmena ska vara utformade och utrustade. Enligt Kriminalvården är en rimlig utgångspunkt att en avdelning består av minst tre bostadsrum och att det finns ett funktionellt gemensamhetsutrymme med sittmöbler och andra möjligheter till gemensamhet samt fönster som möjliggör ljusinsläpp och betraktelse av omgivningarna.

Jag delar denna uppfattning, och kan samtidigt konstatera att Aspen består av två bostadsrum och den angränsade korridoren utgör avdelningens enda gemensamhetsutrymme. Enligt min bedömning kan inte en korridor som saknar fönster sägas utgöra ett funktionellt utrymme som är lämpligt för intagnas vistelse i gemensamhet. Det innebär att Aspen inte bör anses utgöra en avdelning. Därmed bör inte andra intagna än de som är avskilda placeras där.

När det gäller den avskildhetsplacerade kan jag konstatera att det i de tre omprövningsbesluten anges att anstalten har undersökt möjligheterna att placera den intagna i gemensamhet. Det har emellertid inte bedömts möjligt eftersom riksmottagningen saknar förutsättningar som möjliggör en inre differentiering. Om det hade funnits en sådan möjlighet skulle den intagna således inte ha behövt bli placerad i avskildhet. Förhållandena uppvisar stora likheter med JO 2015/16 s. 191, dnr 1277-2014, där Kriminalvården kritiserades för att en intagen i anstalten Hinseberg hade varit avskildhetsplacerad under en lång tid. Som skäl för beslutet om placering i avskildhet angav anstalten att den intagna behövde placeras i en särskilt kontrollerad avdelning för att möjliggöra optimal kontroll och hantering av framtida vålds- eller annat illegalt beteende. Anstalten saknade vid den tidpunkten möjlighet till sådan differentiering, och ansåg sig

inte ha något annat alternativ än att avskildhetsplacera den intagna. Dåvarande chefsJO Elisabet Fura uttalade att resursbrist eller avsaknaden av möjlighet till en inre differentiering inte är acceptabla skäl till att hålla en intagen avskild från andra intagna.

Det visar sig nu att de begränsade möjligheterna till inre differentiering i anstalten Hinseberg på nytt har lett till att en intagen placerats i avskildhet. Vad som gör situationen särskilt bekymmersam är att den intagna är under utredning vid riksmottagningen. Enligt anstaltens planering kommer hon att vara avskildhetsplacerad under hela utredningstiden. Därmed kommer riksmottagningen inte ha möjlighet att inom ramen för utredningen bedöma hur hon interagerar med andra intagna. Detta är en brist och leder ofrånkomligen till att riksmottagningen kommer att ha ett sämre underlag för sin slutliga bedömning, jämfört med om den intagna hade varit placerad i gemensamhet.

Det redovisade innebär enligt min mening att det fortsatt finns ett behov för Kriminalvården att göra en översyn av riksmottagningarnas verksamhet. Eftersom den av myndigheten tidigare initierade översynen av riksmottagningarna numera är vilande, avser jag att återkomma i denna fråga.

Det som antecknats i protokollet i övrigt föranleder inte någon kommentar från min sida.

Elisabeth Rynning

2018-08-17